

סיקור מהקד

פיצול בעולם המוסלמי

המלחמה בטרור אילצה את מדינות המזה"ת להכריע בין שיתוף פעולה לעימות עם ארה"ב. כיצד נחלקו המדינות? עד כמה יתחדקו שיתופי הפעולה המבוססים על החלוקה החדשה?

פברואר 2008

תוכן העניינים

<u>דבר העורך</u> משבר זהות באזורנו	3
<u>חלוקה חדשה במזרח התיכון</u> השפעת המלחמה העולמית בטרור על האזור	4
<u>הרע במיעוטו</u> גלגולה העכשווי של מדיניות שנויה במחלוקת	9
<u>ציר הרשע</u> קואליציה של טרור במזרח התיכון	12
<u>המועצה לשיתוף פעולה במפרץ</u> על האיחוד המתקדם בין שש המונרכיות במפרץ הפרסי	15
<u>באוירה נינוחה</u> תפזורת בניחוח אמריקני	18

אין להעתיק, לשכפל או לצטט את כל המאמרים או את חלקם ללא אישור מפורש מבעלי האתר. הצעת מאמרים לפרסום או בקשות להוצאת חומר ניתן להפנות ל-editor@sikurmemukad.com

בשער: נשיא איראן אחמדיניג'אד (צילום: בלוג הנשיא) ואי התמרים בדובאי (צילום: נאסי"א)
עיצוב השער: תמר בוסתן

דבר העורך

התמורות שעוברת השכונה בה אנו חיים, רבות ודרמטיות. המלחמה העולמית בטרור החלה אמנם ב-11 בספטמבר 2001 בניו-יורק ובושינגטון, אך כמה מהקרבות המשמעותיים ביותר שלה נלחמו באזורנו.

באפגניסטן הופל משטר הטאליבן, בעיראק הופל סדאם חוסיין ובלוב החליט מועמר קדאפי להתפייס עם המערב. ארגוני הטרור מוסיפים לפגוע בכוחות האמריקנים בעיראק ובאפגניסטן. רשימת הנפגעים המתארכת הוציאה את משב הרוח האחרון ממפרשי המלחמה העולמית בטרור. למרות זאת, מראות ריסוקם המהיר של המשטרים באפגניסטן ובעיראק, יחד עם כ-150,000 חיילים אמריקנים שמוסיפים לפעול באזור גם כיום, מהווים גורם מרתיע מול המשטרים הרדיקליים, ובראשם איראן וסוריה. אלו מתלהמים נגד ארה"ב, ישראל וכל נוכחות זרה באזור, אך מעדיפים להותיר את הצד הביצועי לידי ארגוני הטרור.

נפילתה של עיראק הותירה את הבמה במפרץ הפרסי לשתיים – איראן וערב הסעודית. שתיהן פנו לאפיקים מנוגדים. באיראן, חברה של כבוד ב"ציר הרשע", התחזק הזרם הרדיקלי. היא תומכת בארגוני טרור בעיראק, בלבנון ובשטחי הרשות הפלשתינית וממשיכה בפרויקט הגרעין שלה למרות התנגדות הגוש הדמוקרטי ועל אף סנקציות שהוטלו עליה במועצת הביטחון. ערב הסעודית, לעומתה, פועלת לשימור היציבות. היא המדינה הדומיננטית ביותר ב"מועצה לשיתוף פעולה במפרץ" (GCC), שהפכה בחודש שעבר לשוק משותף; היא מנסה לסייע לייצוב המשטר בעיראק; מתנגדת לנוכחות הסורית בלבנון ואף הציגה יוזמה לפיוס כולל בין ישראל לעולם הערבי בתמורה לוויתורים ישראלים לפלשתינים.

המזרח התיכון ניצב כיום בפני משבר השתייכות. מתוך 22 חברות הליגה הערבית, 9 משתייכות לאיחוד האפריקני; 6 משתייכות ל-GCC ומדינה שביעית, תימן, תצורף בקרוב; 3 מדינות שסועות אזרחית – עיראק, לבנון והרשות הפלשתינית; מרוקו מחפשת מסגרת חלופית לאיחוד האפריקני ממנו פרשה, וירדן וסוריה עדיין תרות אחר המסגרת המולטילאטרלית המתאימה להן.

הפגיעה בתחושת הביטחון הקיבוצי במזרח התיכון, אשר לובתה בשנים האחרונות בגל של פיגועי טרור במספר רב של מדינות ערביות, מוסיפה למבוכה ולמשבר הזהות. המשך המגמה עשוי להעמיק עוד יותר את השסע בעולם המוסלמי בין המדינות הפרו-אמריקניות והאנטי-אמריקניות.

אלון לוי ויובל בוסתן
editor@sikurmemukad.com

חלוקה חדשה במזרח התיכון

אלון לוי ויובל בוסתן

איראן-עיראק בשנות השמונים. באפגניסטן, חיזקו האמריקנים את המוג'הידין שנלחמו בסובייטים. ברה"מ, שהתמודדה עם איראן הפרו-אמריקנית עד המהפכה החימויניסטית, תמכה אף היא סדאם חוסיין. כניסתו של גורבצ'וב לקרמלין הביאה לשינוי ביחסה של מוסקבה לטהרן, והיחסים בין השתיים הוסיפו והתהדקו מאז.

נאצר עם מנהיג ברה"מ, חרושצ'וב. צילום: (ממשלת מצרים)

במלחמה הקרה הראשונה נחלק העולם המוסלמי בין המשטרים המלוכניים, שתמכו ברובם בארה"ב, למשטרים הרפובליקניים החילוניים שהתקרבו לברה"מ. על אף התחזקות הגורם הדתי, טשטשה המלחמה העולמית בטרור בסופו של דבר את הגבול בין לאומיות ערבית ודתיות מוסלמית. מה מאפיין את הכוחות האנטי-אמריקנים באזור כיום? מה מאחד את בנות בריתה?

הללו, והפילה את חלקם. במדינות בהן נהנו השליטים מייחוס משפחתי מכובד, הוסיפו המנהיגים להחזיק בכיסאם. כך בירדן ומרוקו, שם טענו משפחות המלוכה לזיקה לנביא מוחמד ובנסיכויות המפרץ, שם התהדרו השליטים באילן יוחסין שהגיע לטענתם עד לישמעאל. בערב הסעודית, לעומת זאת, עלתה משפחת המלוכה לשלטון והוסיפה להחזיק בו באמצעות כוח הזרוע. המשטרים המלוכניים האחרים, לא יכלו לנאצריזם.

בעיראק, חוסל המלך פייסל השני ב-1958, במהלך המהפכה בהנהגתו של בריגדיר גנרל קאסם, שפעל בגיבוי תנועת הקצינים החופשיים. קאסם תפס אל השלטון והחזיק בו חמש שנים, עד שהופל בהפיכה צבאית נוספת. ב-1968 הוקמה ממשלת הבעת' ממנה צמח הנשיא העתידי של עיראק, סדאם חוסיין. בסוריה הייתה השפעת הנאצריזם משמעותית במיוחד.

ב-1958 הקימו מצרים וסוריה את הקהילה הערבית המאוחדת. האיחוד פגע במעמד העליון בסוריה, אך אנשי מפלגת הבעת' שמרו על כוחם. האיחוד עם מצרים הסתיים ב-1961 ושנתיים לאחר מכן תפסה מפלגת הבעת' את השלטון. ב-1964 הציגה חוקה זמנית לסוריה, שהוכרזה כ"מדינה דמוקרטית עממית סוציאליסטית". ב-1970 ביצע חאפז אל אסד הפיכה בתוך המפלגה, והיה למנהיג הבלתי מעורער עד יום מותו, בשנת 2000. בלוב, הודח המלך אידריס מהשלטון ב-1969, במהפכה בהנהגת הקולונל מועמר קדאפי. טוניסיה ואלג'יריה הצטרפו למשפחת הרפובליקות המוסלמיות ב-1956 וב-1962 בהתאמה, לאחר שקיבלו עצמאות מצרפת.

ב-1979 הופיע גורם חדש באזור – האיסלאם הפונדמנטליסטי. באיראן הייתה זו המהפכה החימויניסטית ובאפגניסטן היו אלו המוג'הידין שנלחמו נגד השלטון האפגני ומאוחר יותר נגד ברה"מ שחשה לעזרתו. גישת המעצמות כלפי השינויים האלה הייתה פונקציונאלית. ארה"ב ראתה באיראן אויב ואף תמכה בסדאם חוסיין במלחמת

ב-23 ביולי 1952, הודח מכיסאו המלך פארוק, המלך האחרון של מצרים. מאחורי המהפכה עמדה תנועת הקצינים החופשיים, שהוקמה ארבע שנים קודם לכן על ידי גמאל עבד אל נאצר. בואו של נאצר בישר על עידן חדש לעמי האזור הערביים. הוא הציג להמונים אידיאולוגיה מהפכנית אשר שילבה בין עקרונות מערביים וערביים. בבסיסה של האידיאולוגיה עמדו שלוש עקרונות: לאומיות ערבית, אנטי-קולוניאליזם וחילוניות סוציאליסטית.

נאצר סלד מהחברה המסורתית הערבית וראה בה מנוונת. על פי תפיסתו, הניוון גרם להתבטלות הערבית בפני מעצמות המערב, שנותרו בעמדת השפעה גם לאחר יציאתן מהאזור. נאצר סבר כי מיצובה של תפיסה לאומית ערבית הכרחית על מנת להשיב את האומה הערבית אל תקופות הפאר ההיסטוריות שלה. לשם כך, ניסה מספר פעמים להקים איחוד של מדינות ערביות, דוגמת "הקהילה הערבית המאוחדת" ביחד עם סוריה, אך נכשל.

במסגרת ההתנגדות שלו למערב, היה נאצר ממקימי ארגון "המדינות הבלתי מזדהות", לצדם של ראש ממשלת הודו, נהרו ומנהיגה של יוגוסלביה, טיטו. למרות עמדה זו, נאצר דבק בעמדה אנטי-מערבית בכל האמור לסביבתה הקרובה של מצרים. כך, הוא הלאים את תעלת סואץ, והתעמת צבאית עם ישראל, אותה החשיב גרורה מערבית באזור. בפן החברתי, אימץ נאצר עקרונות סוציאליסטיים. הוא פעל להענקת חינוך חינם, פיתח את מערכת הבריאות ובנה תשתיות אזוריות רבות. הדבקות בחילוניות הובילה את נאצר להתנגשות עם תנועת "האחים המוסלמים", שלימים היוותה מקור השראה לחלק גדול מארגוני הטרור המוסלמיים-סונים [1].

יציאתן של המעצמות הקולוניאליות מהמזרח התיכון הותירה שורה של משטרים מלוכניים בעלי זיקה מערבית. מצרים, עיראק, ירדן, ערב הסעודית, מרוקו, לוב ונסיכויות הנפט במפרץ הפרסי, הפכו למונרכיות. בשורת הנאצריזם ערערה את יסודות המשטרים

נאצר סלד מהחברה המסורתית הערבית וראה בה מנוונת. על פי תפיסתו, הניוון גרם להתבטלות הערבית בפני מעצמות המערב, שנותרו בעמדת השפעה גם לאחר יציאתן מהאזור. נאצר סבר כי מיצובה של תפיסה לאומית ערבית הכרחית על מנת להשיב את האומה הערבית אל תקופות הפאר ההיסטוריות שלה.

השפעת התרסקות ברה"מ

בתקופת המלחמה הקרה הראשונה, נחלקו המשטרים הערביים לשתי קבוצות מגובשות באופן יחסי – המשטרים המלוכניים היו בעלי זיקה למערב בכלל ולארה"ב בפרט, בעוד המשטרים הרפובליקניים, שנוצרו בהשראת

הנאצריזם, נטו לכיוון הסוציאליזם וברה"מ. קריסתה הותירה את בנות בריתה ברחבי העולם ללא הסיוע אליו הורגלו. מצרים זכתה לתמיכה אמריקנית עוד קודם, מאז הסכם השלום עם ישראל. שאר המשטרים הרפובליקניים במזרח התיכון חיפשו מקור חדש של תמיכה בכדי להבטיח את המשך הישרדותם.

עיראק הייתה לקורבן המוחשי הראשון לחולשתה של לברה"מ, כשהותקפה ב-1991 על ידי קואליציה בינלאומית. המתקפה הביאה לנסיגת עיראק מכווית, פוררה את הצבא וריסקה את המשק. סוריה נטלה חלק בקואליציה הבינלאומית נגד עיראק במלחמת המפרץ הראשונה, כחלק ממאמץ להתפייס עם ארה"ב. לאחר המלחמה, היא פתחה בתהליך שלום עם ישראל, אך לא הראתה נכונות להתפשר. התנהלותה בשנים אלו מעלה את הסברה כי הבחירה הסורית הייתה טקטית בלבד, עד להופעתו של פטרוו חדש [2].

לוב, שהיה נתונה במשך שנים רבות לסנקציות כלכליות בשל מעורבותה באירועי טרור, הסכימה לבסוף לפצות את קורבנות הפיגועים. בדצמבר 2003 הכריזה על ביטול תוכניות הפיתוח של נשק להשמדה המונית שהיו לה, וחתרה לנורמליזציה עם המערב. אלג'יריה ניסתה לבחור בדרך של בחירות דמוקרטיות, בדצמבר 1991. למרות התקוות לעידן החדש, ניצחון המפלגה האסלאמית המקומית בבחירות דחף את הצבא והאליטות הישנות למנוע את חילופי השלטון, ומלחמת אזרחים עקובה מדם פרצה. על פי ההערכות, במהלך המלחמה נהרגו כ-200,000 בני אדם.

אוירת השינוי והחדשנות ההיסטורית שפשטה בעולם עם סיום המלחמה הקרה הראשונה לא פסחה גם עלה העולם המוסלמי. המשטרים הרפובליקניים עמדו בפני אתגר גדול. מנהיגיהם המבוססים החליפו את הלהט המהפכני של שנות ה-50 וה-60 בגישה שמרנית. ברקע, התחזקו כוחות האופוזיציה, אשר קידמו אג'נדה איסלאמית ברוב המדינות.

במסגרת הצורך להבטיח את יציבות השלטון, אימצו כמה מהשליטים הרפובליקניים את אחד הסממנים המלוכניים הבולטים – העברת השלטון בירושה. במצרים מתנהל, למעשה מאז מהפכת הקצינים, מאבק בין השלטון החילוני לתנועה האסלאמית. בבחירות 2005 זכו האחים המוסלמים בכמעט חמישית מהמושבים בפרלמנט. התמודדותם התאפשרה הודות לרפורמות דמוקרטיות שביצעו בלחץ אמריקני, אך אלו צפויות להישאר מוגבלות [3].

הנשיא מובארק ובנו דחו אומנם פעמים רבות בעבר את האפשרות כי ג'מאל יהפוך לנשיא המצרי הבא, אך נראה כי דיבורים לחוד ומעשים לחוד. בשנים האחרונות קודם בנו של מובארק, ג'מאל "ג'יימ", אשר נקרא על שמו של נאצר, לתפקידי מפתח. מובארק הצעיר נמצא בעמדה מרכזית לרשת את אביו בבוא היום. בעיראק, הכשיר סדאם חוסיין את בנו, עודאי וקוסאי, להחליפו, אולם משטרו הופל על ידי ארה"ב. בלוב הכשיר קדאפי, אביהם של 7 בנים ובת, כמה מילדיו לשלטון.

תופעה זו של ירושה במדינה רפובליקנית, כונתה גומלוכיה (גומהוריה – רפובליקה, ממלוכיה – הממלכה). תופעה זו זכתה לביקורת רבה בעולם הערבי. למעשה, המדינה הרפובליקנית-ערבית היחידה בה עבר השלטון בירושה הייתה סוריה, בה פעל הנשיא חאפז אל אסד בכדי לשמר את השלטון החילוני בהנהגת העדה העלווית.

עלייתו של בשאר

בשאר אל אסד נולד בדמשק ב-11 בספטמבר 1965. אז, אביו כבר היה מפקד חיל האוויר הסורי והשתייך לקבוצת קצינים בעתייסיים ממוצא עלווי שניהלו הלכה למעשה את סוריה. בשאר לא יועד לעסוק בפוליטיקה, ובחר במסלול של רפואת עיניים. הוא נסע להתמחות בלונדון, אך הוזעק חזרה בינואר 1994 לאחר שאחיו הבכור, באסל, נהרג

בתאונת דרכים.

בעוד שבאסל עבר את מסלול ההכשרה האולטימטיבי מגיל צעיר, שכלל שירות צבאי, שירות בכוחות המיוחדים ומעורבות עמוקה בפוליטיקה הסורית, בשאר נחת בדמשק בגיל 28 נטול ידע כלשהו בתורת ניהול המדינה. במשך שש השנים שחלפו ממותו של באסל למותו של אסד האב, עבר באשר מסלול הכשרה מזורז, שכלל לימודים באקדמיה הצבאית בחומס, ובתוך חמש שנים כבר זכה לדרגת קולונל. במסלול האזרחי הספיק אסד לעמוד בראש אגודת המחשבים הסורית, במסגרתה החל בהחדרת האינטרנט למדינה. באופן לא רשמי, הוטל עליו "התיק הלבנוני", תפקיד רב משמעות בסיטואציה הפוליטית-כלכלית באזור [4].

ב-10 ביוני 2000, אחרי שלושה עשורים בשלטון, מת חאפז אל אסד. חודש לאחר מכן, נכנס בשאר באופן רשמי לתפקידו. חצי השנה הראשונה לשלטון אסד הבן התאפיינה באווירה חדשה, ליברלית יותר, בסוריה. אסירים מתנועת "האחים המוסלמים", תנועה שידעה את נחת זרועם של השלטונות בשנות ה-80, שוחררו, כמו גם אסירים מהמפלגה הקומוניסטית. בית הכלא "אל מאזה" בדמשק, בו נכלאו מתנגדי משטר רבים, נסגר. חופש הדיבור בסוריה הפך לדבר מובן מאליה. אינטלקטואלים רבים התבטאו באופן חופשי באשר לרפורמות הדרושות לסוריה במאה ה-21. עיתונים

באשר אל אסד – הוזעק לתפקיד. צילום: טלוויזיה.

בשאר לא יועד לעסוק בפוליטיקה, ובחר במסלול של רפואת עיניים. הוא נסע להתמחות בלונדון, אך הוזעק חזרה בינואר 1994 לאחר שאחיו הבכור, באסל, נהרג בתאונת דרכים. בגיל 28, נחת בשאר בדמשק נטול ידע כלשהו בתורת ניהול המדינה.

סאטיריים, עצומות להרחבת חופש הביטוי, התחייבות נשיאותית לחיבור כל אזרחי סוריה לאינטרנט, מאמרי מערכת ביקורתיים על שרי הממשלה והקלות במשק הריכוזי הסורי, זיכו את המציאות באותם ימים בכינוי "האביב של דמשק" [5].

העובדה כי חי שנתיים בבריטניה, ואווירת הליברליזציה שאחזה בסוריה בחודשיו הראשונים של אסד הצעיר בתפקיד, פיתחו תקוות במערב כאילו סוריה עומדת להיפתח אל המערב. עם זאת, בפברואר 2001, כחצי שנה לאחר כניסתו של בשאר לתפקיד, נכזבו התקוות. נראה כי הפתיחות הרבה יחסית אותה גילה המשטר הבעתיסטי, יצרה תופעות מאיימות על המשטר. פעילי אופוזיציה נעצרו, עונו ואף נכלאו לתקופות ארוכות לעתים. עיתונים בעלי אופי ביקורתי הוגבלו בהיקף התפוצה המותרת שלהם ונדרשו לשלם מסים גבוהים. חלומות הליברליזציה נגזזו.

המלחמה העולמית בטרור

ב-11 בספטמבר 2001, ביצעו מחבלי אל-קעידה את מתקפת הטרור הגדולה בארה"ב. ההשכלות למתקפה הורגשו בעולם המוסלמי יותר מכל אזור אחר בעולם. בחלוף חודש, תקפה ארה"ב באפגניסטן, ומקץ שנה וחצי נוספות, בעיראק. בנות הברית המסורתיות של האמריקנים באזור – מצרים, ירדן, מרוקו, נסיכויות המפרץ ומעל כולן ערב הסעודית, הביעו אמפתיה למטרה האמריקנית ואף התמודדו עם פעילות טרור בשטחן.

מנגד, הכוחות הרדיקליים בעולם המוסלמי הועמדו בפני בחירה. מספר ימים לאחר מתקפת הטרור בארה"ב, הציבו האמריקנים בפני נשיא פקיסטן, פרווז מושארף, שתי ברירות – שיתוף פעולה או מלחמה [6]. מושארף בחר באפשרות הראשונה, וסייע במאבק באל קעידה ובשרידי משטר הטאליבן. בדצמבר 2003 הכריז שליט לוב, קדאפי, על נטישת כל התוכניות לבניית נשק לא-קוונציונלי, והתפייס עם המערב. כך, נותרו שתי מדיניות מוסלמיות בחזית האופוזיציה לאמריקנים – איראן וסוריה.

אסד הביט על המתרחש באפגניסטן ובעיראק וחשש כי הוא יהיה הבא בתור. החבירה הסורית למשטר הרדיקלי בטהרן הציגה שילוב בין מדינה מוסלמית-שיעית לא ערבית, עם מדינה בעלת משטר המונע מלאומיות חילונית ומושטת על שלטון המיעוט העלאווי. שתי המדינות הקצינו את עמדותיהן מול ארה"ב ובנות בריתה באזור. לפיכך,

העצימה סוריה את מעורבותה בטרור. היא הגבירה את תמיכה בטרור הפלשתיני ואת השפעתה בלבנון ואפשרה להתארגנויות טרור להתבסס בשטחה, בדרכן לפעולות בעיראק [7]. דיווחים רבים אף טענו כי חלקים ממאגרי הנשק של סדאם חוסיין הוחבאו בסוריה [8].

ב-2 בספטמבר 2004, יזמו ארה"ב וצרפת החלטה במועצת הביטחון שקראה להשיב לממשלת לבנון את הריבונות המלאה על שיטחה. ההחלטה, מספר 1559, דרשה מכל המיליציות המקומיות להניח את נשקן, מכל הכוחות הזרים המוצבים בלבנון לעזוב ולהפסיק את המעורבות בפוליטיקה הלבנונית.

ההחלטה תבעה אמנם גם מהנוצרים, הדרוזים והפלשתינים להניח את נשקם, אך בראש ובראשונה היא התמקדה בסוריה, המדינה היחידה שהחזיקה צבא בלבנון באותה עת, ובחיזבאללה שנהנה מחסותה. אולם הסורים נשאר בלבנון, ואנשי חיזבאללה נותרו חמושים. מספר חודשים לאחר מכן, ב-28 בינואר 2005, קיבלה מועצת הביטחון החלטה נוספת, מספר 1583, אשר קראה לצבא לבנון לממש את ריבונותו בדרום לבנון לאורך "הקו הכחול", קו הגבול עם ישראל. אולם החלטה זו הייתה הצהרתית ולא אופרטיבית, ולא קידמה את היציאה הסורית מלבנון.

מהפכת הארזים

ב-14 בפברואר 2005, 17 ימים לאחר החלטת מועצת הביטחון, רעדה האדמה בלבנון. שיירתו של ראש הממשלה לשעבר ראפיק אל חרירי, נפגעה בפאתי ביירות נמטען במשקל טון חומר נפץ. חרירי נהרג, ביחד עם 21 בני אדם נוספים. רציחתו של חרירי, שהתפטר ארבעה חודשים קודם לכן במחאה על המעורבות הסורית בפוליטיקה הלבנונית, הייתה הקש ששבר את גב הגמל עבור רוב הציבור הלבנוני.

שורה של הפגנות רחבות, שזכו לכינוי "מהפכת הארזים", הציגו התגייסות אזרחית חסרת תקדים כמעט בהיסטוריה הלבנונית - 800,000 הפגינו נגד סוריה ומנגד 500,000 הפגינו בעדה. אסד, שראה כיצד התפטרה הממשלה הפרו-סורית בלבנון בסוף חודש פברואר, הצהיר כי הכוחות הסורים יצאו מלבנון "תוך חודשים ספורים" [9]. חודשיים וחצי לאחר מכן, ב-26 באפריל 2005, הסיגו הסורים את כוחותיהם.

הנסיגה הסורית, והקמתה של ממשלה אנטי-סורית בלבנון בראשותם של סעד חרירי הסוני וואליד ג'ומבאלט הדרוזי, הגבירה את הלחץ על השיעים ועל

המיליציה הצבאית שלהם, החיזבאללה. אנשי הארגון הבינו כי עליהם להוכיח חיוניות לביטחון הלאומי הלבנוני אם ברצונם לשמר את מעמדם המיוחד בספירה הלבנונית. ב-21 בנובמבר 2005, פתחו תקפו מחבלי הארגון את ישראל, במטרה לחטוף חיילים. ערנותם של חיילי צה"ל שארבו במקום, סיכלה את ניסיון החיזבאללה.

היציאה הסורית מלבנון ריצתה את הקהילה הבינלאומית, אך בכך לא תמו דרישותיה מדמשק. מועצת הביטחון דרשה לחקור את רצח חרירי, שעל פי החשד תוכנן בדמשק. המשך הרציחות של דמויות אנטי-סוריות בלבנון מאז הנסיגה, הוסיף ללחץ. ב-29 במרץ 2006, קיבלה מועצת הביטחון את החלטה 1664 שקראה להקמת בית דין בינלאומי שיחקור ויביא לדין את האשמים ברצח חרירי. בסוף מאי 2007 התקבלה החלטה בלבנון להקמת בית הדין. ב-21 בדצמבר 2007, הודיע הולנד כי תארח את בית הדין ליד העיר האג.

הדמוקרטיה במזרח התיכון

הפצת הדמוקרטיה. אחת ממטרות-העל של האמריקנים במלחמה העולמית בטרור. "זוהי מדיניותה של ארצות הברית לחפש ולתמוך בצמיחתן של תנועות ומוסדות דמוקרטיים בכל אומה ותרבות, במטרה להביא לקץ העריצות בעולמנו" הכריז הנשיא בוש בנאום ההשבעה השני שלו, בינואר 2005. בוש רשם כמה הישגים בתחום זה, לצד מספר כישלונות.

באפגניסטן ובעיראק התקיימו בחירות חופשיות בהם נרשם שיעור הצבעה גבוה. בבחירות בעיראק בדצמבר 2005 אף השתתפו מרבית הסונים, שעד אז החרימו כמעט לחלוטין את הפעילות האמריקנית במדינה. לחץ אמריקני הוביל גם לפרומות במצרים, ועל אף שהבחירות שהתקיימו ב-2005 לא נתפסו כחופשיות לחלוטין, רשמה תנועת האחים המוסלמים הישגים משמעותיים, לאחר שנים שהייתה מחוץ לחוק הנסיגה הסורית מלבנון שינוי הגישה הלובי כלפי היחסים עם המערב, נתפסים גם הם כפועל יוצא של המעורבות האמריקנית במזרח התיכון.

הכישלון הגדול ביותר למדיניות האמריקנית נרשם בינואר 2006, בבחירות ברשות הפלשתינית. בבחירות, שיש הטוענים שהיו החופשיות ביותר בתולדות העולם המוסלמי, זכתה תנועת החמאס הדתית-קיצונית, שסירבה להכיר בישראל. התדהמה במערב הייתה רבה, וארה"ב וישראל פעלו להחרים את משטר החמאס בעולם.

2006. לאחר המלחמה, שבה ועלתה המתיחות בין שני המחנות העיקריים במדינה. מצד אחד, ניצב הציר הסורי-איראני התומך במיעוט השיעי, הגדול והעני מקרב המיעוטים בלבנון. זה מיוצג על ידי ארגון החיזבאללה, הפועל כאופוזיציה לכוחות התומכים בעצמאות מסוריה. מן העבר השני ניצב הציר האמריקני-צרפתי-סעודי, שממשיך לתמוך בקואליציה האנטי-סורית בלבנון בה חברות העדה הסונית והעדה הדרוזית. ברקע, מוצאות עצמן העדות הנוצריות מפולגות בין שני המחנות הגדולים.

לאחר נסיגת צה"ל מלבנון בשנת 2000, חוותה תנועת החיזבאללה משבר זהות. על אף שהצליחה לבסס את כוחה בדרום לבנון הודות לואקום שיצרה הנסיגה הישראלית, היא עמדה תחת לחץ לבנוני ובינלאומי להתפרק מנשקה ולפנות לפעילות פוליטית בלבד. טענת החיזבאללה כי לבנון עדיין מאוימת על ידי ישראל, וכן שעליה להגן על העדה השיעית, הוצגה כסיבה להמשך החזקתה בנשק רב.

התגברות הלחץ הפנימי על החיזבאללה דחפה את נסראללה להרפתקה צבאית. מה שהחל כפעולה לחטיפת חיילי צה"ל ב-12 ביולי 2006, התרחב לכדי מלחמה כוללת בין ישראל לחיזבאללה. המלחמה נמשכה 34 ימים, במהלכה נהרגו 163 אזרחים וחיילים ישראלים. בצד הלבנוני, נהרגו למעלה מ-1,000 אזרחים וכ-600 לוחמי חיזבאללה [11]. החלטת מועצת הביטחון 1701 שסיימה את המלחמה, הציבה כוח יוניפי"ל מוגדל בין גבולה הצפוני של ישראל לנהר הליטאני. החיזבאללה נפרס מצפון לנהר.

על אף שהלחימה הישירה לא הייתה בין שתי מדינות אלא בין מדינה לארגון טרור, הייתה המלחמה לזירה קלאסית במלחמה הקרה השנייה. מצד אחד הייתה זו ישראל, שנתמכה על ידי מדינו הגוש הדמוקרטי, ומנגד היה זה ארגון החיזבאללה שנתמך על ידי שניים מהמשטרים הרדיקאליים בגוש הריכוזי – איראן וסוריה.

תוצאות המלחמה היו שנויות במחלוקת. בצד הישראלי, נתפסה המלחמה על פי רוב כמפלה צורבת. יעדי המלחמה לא הושגו, האמון בצבא התערער והרמטכ"ל התפטר. ועדת חקירה שהוקמה לאחר המלחמה מתחה ביקורת נוקבת על תהליכי קבלת ההחלטות.

מנגד, הסגתם של כוחות החיזבאללה אל מעבר לליטאני, הפכה את הגבול לשקט ובטוח יותר מאשר לפני המלחמה. בצד הלבנוני, התמקד הדיון סביב החלטתו של

מהפכים הארזים בלבנון. צילום: EternalSleeper / ויקיפדיה

שורה של הפגנות רחבות, שזכו לכינוי "מהפכת הארזים", הציגו התגייסות אזרחית חסרת תקדים כמעט בהיסטוריה הלבנונית - 800,000 הפגינו נגד סוריה ומנגד 500,000 הפגינו בעדה. אסד, שראה כיצד התפטרה הממשלה הפרו-סורית בלבנון בסוף חודש פברואר, הצהיר כי הכוחות הסורים יצאו מלבנון "תוך חודשים ספורים"

של האמריקנים, ובראשן מצרים וערב הסעודית.

המלחמה הקרה השנייה

מזווית הראייה של המלחמה הקרה השנייה, ועל בסיס האבחנה בין שתי האלטרנטיבות, התהוו במזרח התיכון שלוש זירות מאבק.

הזירה הראשונה, היא זירת המלחמה בעיראק. שם ניצבות מצד אחד ארה"ב ובנות בריתה המערביות, המעוניינת בהשבת הסדר למדינה השסועה. ערב הסעודית תופסת עצמה כמגינה על הסונים בעיראק. לנוכח ההתחזקות השיעית והתרחבות בעיית הפליטים הסוניים, לחצה על האמריקנים להישאר בעיראק. מצרים תומכת במדיניות זו [10]. מנגד, ניצבות איראן וסוריה אשר תומכות בגורמים רדיקליים שונים בעיראק, במטרה לערער את הסדר הפנימי. אחת הזרועות האיראניות, היא המיליציה בהנהגתו של מוקטדעה סאדר, אשר תחת הנהגתו פועלים עשרות אלפי לוחמים.

הזירה השנייה, היא זירת לבנון. המדינה השסועה, שהצליחה לגרש את הסורים באפריל 2005, נגררה למלחמה על ידי המיליציה השיעית, החיזבאללה, בקיץ

המעורבות האמריקנית להובלת מערכות בחירות דמוקרטיות במזרח התיכון סייעה להתחזקות תנועות דתיות-רדיקליות. ככל הנראה, היה זה הביטוי האותנטי ביותר לרצון אזרחי המרחב המוסלמי בהנהגה דתית. נסיגת צה"ל מלבנון בשנת 2000 נזקפה לזכות תנועת החיזבאללה הדתית-שיעית, והנסיגה הישראלית מעזה בקיץ 2005, נתפסה כהצלחה של החמאס, אשר הובלטה מול מיעוט ההישגים של הפת"ח החילוני והמתון יותר. אין זה פלא איפה כי על החוגים הלאומניים בעולם הערבי השתלטה ההכרה כי הלאומיות כאידיאולוגיה לא הצליחה להשיג דבר מול ישראל והעולם המערבי. לעומת זאת, לזכותן של התנועות הדתיות נרשמו הצלחות של ממש, כנגד אותן אלו שנתפסו בעבר הלא רחוק כבלתי מנוצחות.

לפיכך, על רקע המלחמה העולמית בטרור, התהוו שתי אלטרנטיבות ברורות לעמי האזור. מחד, האלטרנטיבה הרדיקלית בהנהגת איראן וסוריה. זו תמכה בכוחות האנטי-אמריקניים ברחבי המזרח התיכון, ובפרט בתנועות דתיות. מנגד, התבססה האלטרנטיבה החילונית המתונה, זו שגינתה את הדרך הרדיקלית וביקשה לקיים קשרים תקינים עם המערב. על קבוצה זו נמנו בעלות בריתה

המעוניינות ברמה כזו או אחרת של יחסים עם מדינות הגוש הדמוקרטי.

הערות

1. Rory McCarthy, "We would share power, says exiled leader of Syrian Islamist group", The Guardian, 26/01/2006

2. Thomas L. Friedman, "Syria's Move Toward Peace Talks: Is It Primarily to Improve U.S. Ties?", New York Times, 17/07/1991

3. "Egypt's leader orders election reform", Al Jazeera, 28/02/2005

4. עוד על הכשרתו של בשאר - אוריה שביט, "שחר של יום ישן", עמ' 103-107, הוצאת כתר, 2003

5. שם, עמ' 194-200
6. 'Musharraf's controversial memoir released', AP, 25/09/2006

7. Joel Brinkley, "American Envoy Says Syria Assists Training of Terrorists", New York Times, 13/09/2005

8. Con Coughlin, "Saddam's WMD hidden in Syria, says Iraq survey chief", Telegraph, 24/01/2004

9. "Assad pledges Lebanon withdrawal", BBC News, 02/03/2005

10. "Egypt backs US strategy on Iraq", BBC News, 15/01/2007

11. "Lebanon Sees More Than 1,000 War Deaths", AP, 28/12/2006

12. "At least 7 killed in Beirut riots", AP, 27/01/2008

13. "Lebanon's presidential election postponed again to Feb. 11", Xinhua, 20/01/2008

הזירה השלישית, היא הרשות הפלשתינית. נסיגת ישראל מעזה בקיץ 2005, נזקפה כאמור לזכות החמאס והובילה לניצחונו בבחירות בינואר 2006. החרם הבינלאומי שהוטל על משטר החמאס לאחר הבחירות, יצר זיקה חזקה יותר בין הפלשתינים ובין הציר האיראני-סורי, שבימיו של ערפאת היה בעל גישה מוגבלת לנעשה ברשות. חטיפתו של החייל גלעד שליט לעזה ביוני 2006 הידקה את הלחץ הישראלי והבינלאומי על הרצועה.

הלחץ הוביל לסדרת התנגשויות בין תומכי הפתי"ח והחמאס, עד שזו האחרונה הצליחה להשתלט על רצועת עזה במאי 2007. מאז, מתקיימת רצועת עזה תחת הנהגת החמאס ובתמיכת איראן, ואילו שטחי הרשות הפלשתינית ביהודה ושומרון נותרו בשליטה של הפתי"ח בהנהגת יו"ר הרשות הפלשתינית אבו מאזן, אשר נהנה מסיוען של ארה"ב, ישראל, מצרים וערב הסעודית.

ירי הקסאמים המתמשך מעזה על העיר שדרות שבנגב, הוביל להגברת הלחץ הישראלי פעם נוספת על עזה. בינואר 2008, פרצו אנשי החמאס את הגבול עם מצרים, למאות אלפי עזתים, אשר היו נתונים למשטר סנקציות קשה מצד ישראל, צבאו על יישובים בסיני ורכשו אספקה. מצרים, שגררה רגליים בכל האמור לפיקוח על הגבול עם עזה מאז הנסיגה הישראלית מעזה, נאלצה להידבר עם החמאס בכדי להשיב את הסדר על כנו.

המזרח התיכון החדש

המזרח התיכון חולק במשך שנים בין "הקשת השיעית" – איראן, עיראק, לבנון וסוריה העלויות לבין הרוב הסוני המתון במצרים, ערב הסעודית וכו'. תמיכתם של פלשתינים-סונים בקשת השיעית, והזדהותם של צעירים סונים מרחבי העולם המוסלמי במאבק האנטי-מערבי שניהלו המדינות השיעיות, הביאו לשינוי בחלוקה. המלחמה העולמית בטרור, אם כן, הביאה לחלוקה שונה במקצת מזו שהייתה מקובלת באזורים האחרונים.

כעת נחלק המזרח התיכון בין החלק הצפוני, הכולל את איראן, סוריה, "חאמסס" ברצועת עזה, וכן תנועות שיעיות רדיקליות בעיראק ובלבנון, לבין החלק הדרומי, הכולל את המדינות הפרו-אמריקניות דוגמת מצרים, ירדן, ערב הסעודית ומדינות המפרץ. בהקשר של המלחמה הקרה השנייה, נחלקות אותן המדינות בין אלו המתנגדות לכל נוכחות מערבית באזור, לבין אלו

נסראללה לצאת למלחמה מלכתחילה. במהלך המלחמה ומיד עם סיומה זכה נסראללה לפופולאריות רבה, אך זו התפוגגה ככל שהזמן נקף וגלי ההריסות טרם פוגו. הודאתו הפומבית כי לא היה יוצא לפעולה שכזו לו העריך כי כך תהיה התגובה הישראלית, לא הוסיפה לו נקודות בדעת הקהל הלבנונית.

ב-8 בנובמבר 2006, קבוצת מפלגות שהורכבה מהחזבאללה ואמל השיעים ומהתנועה הפטריוטית החופשית בהנהגתו של הרמטכ"ל לשעבר, מישל עאון הנוצרי, פרשה מהממשלה. ההחלטה התקבלה לאחר שדרישות הקבוצה לקבל זכות וטו על החלטות ממשלתיות, נדחתה.

מיד לאחר הפרישה החלה האופוזיציה לכוון הפגנות ענק ומשמרות מחאה, שאף הובילו להתנגשויות אלימות בין הצדדים. שבועיים לאחר מכן, ב-21 בנובמבר 2006, נרצח השר הלבנוני פייר ג'ומאייל, בן לאחת מאצולות הפוליטיקה הותיקות של לבנון. בהלווייתו של ג'ומאייל השתתפו על פי ההערכות כ-800,000 בני אדם או אחד מכל חמישה לבנונים, באירוע שהתפתח עד מהרה למחאה לבנונית כנגד סוריה.

שבוע לאחר ההלוויה ארגנה האופוזיציה הפגנת ענק, בה השתתפו כ-800,000 איש. ההפגנות וההתנגשויות בין המחנות השונים נמשכו עוד כמה חודשים והותירו בראש סדר היום את החשש ממלחמת אזרחים חדשה. באפריל 2007, חמישה חודשים לאחר תחילת המחאה וההפגנות האופוזיציוניות, הודיע מנהיג החזבאללה, חסן נסראללה, לנוכח כתריסר הרוגים ומאות פצועים במהלך ההפגנות, כי במאמץ להימנע מהתדרדרות המצב הפוליטי לכדי מלחמת אזרחים, הוא מוכן להפסיק את ההפגנות ולהמתין לכינון מערכת הבחירות במועדה המקורי, קרי בשנת 2009. בינואר 2008 צף החשש מחדש לאחר תקופה של מתיחות שקטה, כשמפגינים שיעים בביירות התעמתו עם כוחות הביטחון בשל כעסם על הפסקות החשמל התכופות בעיר. שבעה בני אדם נהרגו, והגבירו את החשש מפני התרחבות המהומות [12].

הקיפאון הפוליטי הפנימי בלבנון מנע מהלבנונים לבחור נשיא חדש למדינה. המשרה השמורה לבן העדה הנוצרית במדינה, אוישה במשך תשע שנים בידי אמיל לחוד, בן ברית ותיק של סוריה. ב-24 בנובמבר 2007, סיים לחוד את תפקידו באופן סופי. בין ה-25 בספטמבר 2007, ותאריך הבחירות הנוכחי, ה-11 בפברואר 2008, נדחה מועד הבחירות לא פחות מ-13 פעמים [13].

הרע במיעוטו

אלון לוי ויובל בוסתן

מדיניות "הרע במיעוטו" האמריקנית, אשר בשמה יצרה ארה"ב בריתות עם מדינות בעלות סולם ערכים שונה משלה מאז אמצע המאה הקודמת, עברה עדכון עם תחילת המלחמה העולמית בטרור. בשם המאבק בו, חברו האמריקנים לפקיסטן, והסתייעו במיליציות מקומיות בעיראק.

צבאי וכלכלי. החשיבות שראו האמריקנים במפרץ הפרסי בכלל, ובערב הסעודית ובאיראן כמדינות המובילות באזור בפרט, רק הלכה והתעצמה לאורך השנים. באוקטובר 1950, הציג הנשיא הארי טרומן את הדוקטרינה שלו. במסגרתה, התחייב לחזק את השתיים במטרה לשמור על עצמאותן מול חדירה קומוניסטית אפשרית.

ב-1956, התחייב יורשו של טרומן, דווייט אייזנהאואר, לשלוח כוחות צבאיים במידה ויתעורר הצורך להגן על בנות בריתה של ארצות הברית מפני אויבות הנתמכות על ידי ברית המועצות. ב-1968 המשיכה התפיסה האמריקנית לגבי האזור להתגבש, במסגרת דוקטרינת ניקסון. דוקטרינה זו, שבמידה רבה נתפרה על פי תפיסותיו של מזכיר המדינה קיסניגר, התבססה על "העמודים התאומים" – איראן וערב הסעודית. במסגרתה סברה ארה"ב כי חיזוק הצבאי של שתי בנות הברית בעלות מאגרי הנפט האדירים, יסייע לשימור היציבות במזה"ת, ויאפשר לשתי המדינות האלה להגן על עצמן.

דוקטרינה זו התערערה לראשונה ב-1979 לאחר המהפכה באיראן, כששלטון השאה הידיוותי לאמריקנים הופל על ידי ח'ומייני ואנשיו וחייב את האמריקנים לשינוי מדיניותם לגבי מדינה זו, ובפעם השנייה לאחר הפלישה העיראקית לכווית ב-1990, כשארה"ב חשה להגנתה של ערב הסעודית על פי בקשת האחרונה, בשל הערכה כי לא תוכלה להתגונן מפני עיראק בעצמה.

ארה"ב איבדה אם כן, את אחת משתי בעלות בריתה בעקבות המהפכה הח'ומייניסטית באיראן. יתרה מכך, זו נגררה שנה לאחר מכן למלחמה ארוכה עם עיראק של סדאם חוסיין. העליונות האיראנית על הכוחות העיראקים הייתה ברורה, ואלמלא מערך ביצורים מתקדם לאורך הגבול ותגבורת של חיילים צעירים שגויסו בחופזה לצבא העיראקי, ספק אם זה היה מצליח להחזיק את

המדינות, ייצאה ערב הסעודית לארה"ב נפט בשיעור של אחוז אחד מהיקף הצריכה במשק האמריקני. לאור החלק השולי של הנפט הסעודי בכלל משאבי האנרגיה להם הזדקקה ארה"ב, איש במסדרונות השלטון בושינגטון לא ביקש לייחס חשיבות מיוחדת ליחסים עם הממלכה הסעודית.

התפתחות התעשייה הצבאית במהלך מלחמת העולם השנייה, והצמיחה הכלכלית לאחריה, הגבירו את צריכת הנפט באופן משמעותי. כתוצאה מכך, גבר החשש האמריקני מפני פלישה סובייטית למפרץ הפרסי. דוקטרינות של לא פחות מארבעה נשיאים אמריקנים התייחסו באופן פרטני לנושא ולאופן בו תגיב ארה"ב לכל שינוי בסטטוס-קוו.

זמן קצר לאחר מלחמת העולם השנייה, זכתה איראן בריבונות מלאה לאחר נסיגת בעלות הברית. היא שיתפה פעולה עם ארה"ב ובריטניה, שסיפקו לה סיוע

מאז תחילת מלחמת העולם השנייה ועד ימינו, לא נחה ארה"ב ממאבקים ברחבי העולם, למעט הפוגה קלה בשנות התשעים. ברוב המכריע של המקרים חיפשה ארה"ב לחבור לגורמים מקומיים, בין אם לשם סיוע אופרטיבי ללחימה ובין אם לתמיכה לוגיסטית בדמות שימוש במרחב האווירי.

מתוך יוזמות אלו נולדה מדיניות "הרע במיעוטו" (Lesser of two evils). על פיה, במסגרת מאבק גורם רדיקאלי ומסוכן, שיתפה ארה"ב פעולה עם גורם אותו החשיבה כרדיקאלי פחות. אך אליה וקוץ בה – בלא מעט מקרים, מיד לאחר שארה"ב ובעלת הברית "הרדיקאלית פחות" נחלו הצלחה ונטרלו את האויב המשותף, הפכה אותה בעלת ברית לאויבת הבאה של ארה"ב באותו אזור.

במלחמת העולם השנייה, שיתפה ארה"ב פעולה עם ברה"מ נגד גרמניה הנאצית. לאחר המלחמה, בשם המאבק בקומוניזם במלחמה הראשונה, תמכה ארה"ב בדקטורות ברחבי העולם, כולל במשטרים רצחניים ומושחתים דוגמת משטרו של פרדיננד מרקוס בפיליפינים, פינולה ומובוטו בקונגו, במאבקם נגד התחזקות גורמים קומוניסטים באזור.

האזור בה הגיעה לידי ביטוי מדיניות "הרע במיעוטו" יותר מכל מקום אחר, הוא המפרץ הפרסי העשיר בנפט. ארה"ב הכירה במלוכה הסעודית כבר במאי 1931. בעשור ראשון לקיום היחסים בין

נשיא ארה"ב רוזוולט עם המלך הסעודי עבדול עזיז ב-1945. צילום: חיל הים האמריקני

התפתחות התעשייה הצבאית במהלך מלחמת העולם השנייה, והצמיחה הכלכלית לאחריה, הגבירו את צריכת הנפט באופן משמעותי. כתוצאה מכך, גבר החשש האמריקני מפני פלישה סובייטית למפרץ הפרסי.

הקווים עוד זמן רב. לאור החשש מהתחזקות איראנית, הסירה ארה"ב את עיראק מרשימת המדינות התומכות בטרור ב-1982, צעד שהסיר את המכשול החוקי לספק לעיראק נשק וכסף.

נשיא ארה"ב רייגן הצהיר כי על ארה"ב לעשות הכל בכדי למנוע מעיראק להפסיד לאיראן. השליח האמריקני המיוחד למזרח"ת ולימים שר ההגנה, דונלד רמספלד, הגיע לבגדד בדצמבר 1983 ושוב ב-24 במרץ 1984, בכדי לדון בסיוע אמריקני לעיראק. ביום ביקורו השני, הודיעה ועדה מיוחדת של האו"ם כי עיראק עשתה שימוש בגז חרדל נגד כוחות איראנים. ממשל רייגן, שהיה נחוש למנוע ניצחון איראני בכל מחיר, המשיך בכל זאת בשיתוף הפעולה עם משטרו של הרוזן העיראקי. הסיוע האמריקני איזן את המערכה, וכעבור שנה עברה עיראק ממגננה להתקפה, לראשונה מאז חודשי הלחימה הראשונים [3].

מלחמת איראן-עיראק הסתיימה באוגוסט 1988. מבחינת עיראק, סיום המלחמה עם איראן הותיר אותה בחובות ועל סף משבר כלכלי. סדאם חוסיין טען כי כוונת גונבת נפט מעיראק במשך שנים. בתגובה, ב-2 באוגוסט 1990 פלשה עיראק לכווית והשלימה את ההשתלטות עליה בתוך שעות אחדות. בתגובה, הרכיבה ארה"ב קואליציה רב-לאומית להוצאת עיראק מכווית.

תום המלחמה הקרה הראשונה העמיד את ארה"ב במצב חדש. עליונותה הבלתי מעוררת לא זימנה לה אויבים בעוצמתם של הנאצים או הקומוניסטים. לא היה לה עוד צורך לתמוך בדיקטטורות ברחבי העולם בכדי לחסום את הקומוניזם. לפיכך, כבר מאמצע שנות ה-80 היא הסירה את התמיכה ממשטרים רבים, כגון משטרו של מרקוס בפיליפינים או משטר האפרטהייד בדרום אפריקה שפעל עד אז תחת מחאות מעודנות באופן יחסי.

שנות התשעים היו בעיקרם הפוגה ממלחמות גדולות למעט המלחמות בבלקן. שם, שבה מדיניות "הרע במיעוט" לכותרות ב-1998. לקראת המתקפה האמריקנית נגד סרביה, הוציאה ארה"ב את "הצבא לשחרור קוסובו" (KLA) מרשימת ארגוני הטרור בפברואר 1998. הארגון, שנחשד בקשרים אל-קעידה, זכה לסיוע אמריקני [4].

המלחמה העולמית בטרור

שלוש וחצי שנים לאחר מכן התרחשה מתקפת הטרור הגדולה בארה"ב. ארה"ב יצאה למלחמה באפגניסטן. הנשיא בוש

הציג את "ציר הרשע", בו כלל מדינות שתמכו בטרור וניסו לייצר נשק להשמדה המונית. האמריקנים קראו למדינות העולם לשתף אתם פעולה תוך איום ברור כי מי שלא יתייצב לידם ייחשב כפועל נגדם.

במסגרת המאבק המודיעיני והניסיון לפגוע בתשתיות אל קעידה ושרידי משטר הטאליבן, חברה ארה"ב לפקיסטן, מדינה בעלת יכולות גרעיניות אשר תמכה באופן נרחב במשטר הטאליבן עד להפלתו. פקיסטן בהנהגתו של גנרל פרוז מושארף, הבינה כי לא תוכל להרשות לעצמה שלא לפעול לצד האמריקנים [5]. עם זאת, יעילות העזרה הפקיסטנית הוטלה בספק, לנוכח חולשתו של המשטר ואי ההצלחה בחיסול תאי הטרור במדינה.

נשיא ארה"ב רייגן הצהיר כי על ארה"ב לעשות הכל בכדי למנוע מעיראק להפסיד לאיראן. השליח האמריקני המיוחד למזרח"ת, דונלד רמספלד, הגיע לבגדד בכדי לדון בסיוע אמריקני לעיראק. ביום ביקורו השני, הודיעה ועדה מיוחדת של האו"ם כי עיראק עשתה שימוש בגז חרדל נגד כוחות איראנים. למרות זאת, המשיכו האמריקנים את התמיכה בעיראק.

מרבית מבצעי הפיגועים ב-11 בספטמבר היו סעודים ומצרים, אזרחי שתיים מבנות הברית הקרובות ביותר של ארה"ב. הגילוי הזה הכה בהלם את הציבור האמריקני, שדרש ממשלת ארה"ב לכפות על ערב הסעודית ומצרים לעקור את נגע הטרור מקרבם. למרות זאת, ארה"ב המשיכה לראות בשלטונה של משפחת סעוד אינטרס גבוה במעלה, והשלימה עם דמותו הפונדמנטליסטית של המשטר. גם מצרים נותרה בת ברית חשובה מבחינת האמריקנים, ולמעט רפורמות מסוימות בעלות אופי דמוקרטי, כמו תחרות פתוחה יותר בבחירות לנשיאות ולפרלמנט, הגדירה ארה"ב את מצרים כמדינה הנלחמת בטרור.

בשנים הראשונות למלחמה בטרור, הפכה דוקטרינת "הרע במיעוט" להסתייעות

במשטרים לא דמוקרטיים בעליל, בכדי להילחם בטרור. לאחר בחירות 2004, הכיוון השתנה מעט, והפצת ערכי הדמוקרטיה הפכה למטרה חשובה יותר מבחינת האמריקנים, כפי שבאה לידי ביטוי בנאום ההשבעה השני של בוש, בינואר 2005. הנשיא בוש הגיע להכרה כי הדרך למגר את הטרור היא באמצעות קידום הדמוקרטיה. לאור זאת, החליטו כי לצד ניסיונות דמוקרטיזציה שבוצעו באפגניסטן ועיראק, עליהם ללחוץ על מדינות נוספות לקבל על עצמן רפורמות דמוקרטיות.

"הרע במיעוט" כיום

נכון ל-2008, בנות הברית האמריקניות, העומדות תחת ההגדרה "מדינות הרע במיעוט", קרי, מדינות אשר בזכות עמדתן הפרו-אמריקנית אינן נדרשות לשינויים מופלגים במבנה המשטרי שלהן, הן מצרים, ירדן ושש המונרכיות במפרץ הפרסי. מבין אלו, מנהלות מצרים וערב הסעודית מאבק על ההובלה האזורית.

מאז מהפכת הקצינים במצרים, התייצבה מצרים בראש העולם הערבי. היא זו שהובילה את המאבק האידיאולוגי תחת הכותרת "נאצריזם", היא זו שהייתה בין מייסדי ארגון המדינות הבלתי מזדהות, והיא זו שהובילה את מלחמות העולם הערבי בישראל, פעם אחר פעם. באותן שנים איש לא חלק על כך שקהיר היא הבירה התרבותית של העולם הערבי ומושב הליגה הערבית נקבע בקהיר. מעמדה של מצרים בעולם הערבי נפגע אנושות לאחר שחתמה על הסכם השלום עם ישראל, והיא הוחרמה במשך 10 שנים הוחרמה על ידי הליגה הערבית.

בשנים אלו התחזק מעמדו של סדאם חוסיין, שהוביל את ההתנגדות לישראל בעולם הערבי. נפילתו, יצרה מעין ואקום כפול בעולם הערבי, שחסר מדינה דומיננטית ואנטי-אמריקנית. בתוך שנים ספורות בלטה סוריה כמדינה הערבית האנטי-אמריקנית. את המדינה הערבית הדומיננטית השנייה, לצידה של מצרים, תפסה ערב הסעודית.

במשך שנים נחשבו הסעודים למעין כספומט עבור שאר המדינות הערביות. הם השקיעו ממון רב בסיוע לפלשתינים, בשיקומה של לבנון לאחר מלחמת האזרחים ובפתרון בעיות אחרות. אולם הסיוע הכלכלי לא תורגם לעוצמה פוליטית. נסיקות של מחירי הנפט אל עבר רף 100 הדולרים לחבית, הותיר בקופה הסעודית סכומים גבוהים.

דמוקרטיה שלה, בעיקר על פי יחסן למדינות הגוש הריכוזי.

הערות

1. Michael Klare, "Blood and Oil: The Dangers and Consequences of America's Growing Petroleum Dependency", New York: Metropolitan, 2004

2. עזרה זהר, "פילגש במזרח התיכון", עמוד 93, הוצאת דביר (1994).

3. Douglas A. Borer, "Inverse Engagement: Lessons from US-Iraq Relations, 1982-1990", Parameters, Vol. 33, 2003

4. T. Walker and A. Laverty, "CIA aided Kosovo guerrilla army", The Sunday Times, 12/03/2000

5 "Musharraf's controversial memoir released", AP, 25/09/2006

הנשיא בוש עם נשיא פקיסטן, פרווז מושארף. צילום: הבית הלבן

במסגרת המאבק המודיעיני והניסיון לפגוע בתשתיות אל קעידה ושרידי משטר הטאליבן, חברה ארה"ב לפקיסטן, מדינה בעלת יכולות גרעיניות אשר תמכה באופן נרחב במשטר הטאליבן עד להפלתו. עם זאת, יעילות העזרה הפקיסטנית הוטלה בספק, לנוכח חולשתו של המשטר ואי ההצלחה בחיסול תאי הטרור במדינה.

בחינת המדיניות

האם מדיניות הרע במיעוטו הצדיקה את עצמה? המצדדים בתפיסה יצביעו על כך, שבמסגרת המדיניות הזו הצליחה ארה"ב לנצח במלחמת העולם השנייה ובמלחמה הקרה הראשונה ולשמר את ההגמוניה שלה בשנות ה-90. מתנגדי מדיניות זו, נוהגים להציג את קשריה האפלים של ארה"ב מהעבר, כגון תמיכתה במוג'אהדין באפגניסטן וביניהם אוסאמה בן לאדן, מתכנן הפיגועים ב-11 בספטמבר, כהוכחה לכך שארה"ב היא זו שבונה את אויביה כמו ידיה.

העיקרון הבסיסי של מדיניות הרע במיעוטו מחייב איתורו של האיום הגדול ביותר מבחינת האמריקנים על ההגמוניה שלהם. גרמניה הנאצית וברה"מ הסובייטית, היו בחירות קלות ובולטות בתקופות בהן הוגדרו על ידי ארה"ב כאויבות הגדולות שלה. פיגועי ה-11 בספטמבר קיבעו בתודעה האמריקנית את הפונדמנטליזם האסלאמי כאיום הגדול ביותר על שלום העולם.

בחירת בעלות הברית חייבת להתבצע בהקשר הכולל של האיומים על ארה"ב ובנות בריתה. לנוכח התפתחותה של מערכת בינלאומית חדשה, תצטרך ארה"ב לבחון את בעלות הברית הלא

עבדאללה מלך סעודיה, החליף בתפקיד את אחיו פאהד בגיל 81 לאחר שזה מת, ב-1 באוגוסט 2005. קודם לכן, ככל שמחלתו של פאהד החמירה, ניהל עבדאללה את ענייני הממלכה, אולם המתין לתורו כמלך, בכדי להפוך את ערב הסעודית לאחת המשפיעות ביותר בעולם הערבי.

עבדאללה היה מעורב בתיווך בין החמאס והפתי"ח ואף הצליח להשיג הסכמה על הקמת ממשלת אחדות, למרות שזו לא צלחה לבסוף. הוא פעל לתווך בין החיזבאללה וממשלת סיניורה בלבנון. הוא השיג הפסקת אש בין סודן וסין צ'אד.

עבדאללה היה זה שעמד מאחורי מה שזכה לכינוי "היוזמה הסעודית" ב-2002, עוד בטרם הפך לשליטה הרשמי של ערב הסעודית. יוזמה זו הציעה מתווה לכינון שלום כולל בין מדינות ערב וישראל.

המעורבות המדינית הגוברת של ערב הסעודית, יצרה מאבק כוחות עם מצרים, שחשה עצמה נדחקת מעמדת ההשפעה. במקביל למאבק בין בנות הברית של ארה"ב ובין המדינות הרדיקליות, צפוי מאבק הכוחות המצרי-סעודי להשפיע על תהליכים רבים במזרח התיכון בשנים הקרובות.

הינה זכותו הלגיטימית של העם האיראני.

למעשה, כל הדמויות המשפיעות באיראן טענו בתוקף כי זכותה של איראן לאנרגיה גרעינית. באוגוסט 2005 פרסם המנהיג העליון ח'מנאי פסק הלכה האוסר ייצור, אחסון או שימוש בנשק גרעיני תחת הקביעה כי הדבר סותר את יסודות האיסלאם [2]. אחמדינג'אד מצדו המשיך בהתנצחות עם המערב וסרב להצעות פשרה דוגמת הצעה רוסית להעשיר אורניום ברוסיה עבור איראן ובכך לאפשר לאיראן להשיג אורניום מועשר ברמה נמוכה המתאים לשימושים אזרחיים, בלי לרכוש את הידע הנדרש בכדי לייצר פצצה גרעינית.

מורהו הרוחני של אחמדינג'אד, הנמנה על הזרם הרדיקלי באיראן, הוא האייתוללה מסבח יאזדי. בתפיסתו הדתית, מאמין יאזדי כי יש ליצור כאוס בעולם בכדי לזרז את בואו של המהדי, המשיח המוסלמי.

אחמדינג'אד הוסיף לחששות במערב כשנקט ברטוריקה אנטישמית נגד ישראל. הוא הכחיש את קיומה של השואה, ערער על זכותה של ישראל להתקיים וחזה כי זו עומדת לחלוף מן העולם. הטיעון המוביל של אחמדינג'אד באשר להתנגדותו לקיומה של ישראל היה כי היא קמה על בסיס דרישת היהודים לקבל "פיצוי" מהמערב על השואה. לדעת אחמדינג'אד, גם אם אכן התקיימה שואה, אזי על האחראים לה לפתור את הבעיה באמצעות מתן שטח מארצם ולא על חשבון הפלשתינים. במידה ולא התקיימה שואה, טען אחמדינג'אד בהזדמנויות שונות, הרי שלמדינת ישראל אין זכות קיום בלאו הכי. אחמדינג'אד אף דאג לקיים בארצו כנסים באצטלה מדעית אשר יועדו בכדי לבחון את אמיתותה של השואה ובהם נכחו היסטוריונים מכחישי שואה ידועים.

הקשר עם רוסיה

נוכחות הצבאות הזרים בהובלת הצבא האמריקני בעיראק ובאפגניסטן יצרה מציאות מאיימת מבחינת האיראנים והסורים. קביעתו של נשיא ארה"ב כי

כיבוש עיראק בידי האמריקנים ובעלות בריתם, הגביר את הלחץ על גורמים שונים במזה"ת שנחשדו בתמיכה בטרור ובפיתוח נשק להשמדה המונית. איראן וסוריה עמדו במרכז הלחץ בינלאומי שהתגבר לאחר נפילת סדאם. במסגרת התמודדותן איתו, הידקו השתיים את הברית ביניהן ואת קשריהן עם ארגוני טרור דוגמת חיזבאללה וחמאס.

הפוליטיים והפיננסיים. במהלך 2007 נפוצו ידיעות על הידרדרות במצבו הבריאותי של ח'מנאי [1], אשר לצד התחזקות הפוליטית של רפסנג'אני, מחזקת את סיכויו של זה האחרון להפוך למנהיג הרוחני הבא של איראן.

הזרם השלישי המשמעותי באיראן הוא הזרם הרפורמיסטי או הליברלי. בולטים בו הנשיא לשעבר, מוחמד ח'תאמי, ומספר פוסקי הלכה ליברליים כיוסף סנאיי, אייתוללה משפיע שמתנגד לייצור נשק גרעיני ופיגועי התאבדות. בסיס הכוח של הרפורמיסטים מצוי בקרב הסטודנטים ואנשי המעמד הבינוני. זרם זה חלש יותר לעומת השמרנים והרדיקלים, ואף נעשה בו שימוש ציני מצד האייתוללות במהלך השנים בכדי ליצור תחושה במערב כי איראן מבצעת רפורמות במשטר.

התפיסה המשיחית על פיה פועל אחמדינג'אד קיבלה ביטוי מרתק, אף אם נלעג, בקהילה הבינלאומית. בספטמבר 2005, נשא אחמדינג'אד נאום מול העצרת הכללית של האו"ם. כאשר שיחזר את נאומו בפני מליאת האו"ם באוזני עמו נשמע כך:

"בשעה שדיברתי לפני המליאה, אחד מנציגי המשלחת שלנו סיפר לי שכשפתחת את הנאום במלים: 'בשם אללה הגדול והרחום', הוא ראה אור סובב אותי, הילה. חשתי בכך בעצמי. חשתי בשינוי הפתאומי של האווירה, ובמשך 27 או 28 דקות הנאום, מנהיגי העולם לא מצמצו. כשאני אומר שהם לא הנידו עמף אני לא נוקט בלשון הגזמה, מאחר והבטתי בהם. דומה היה כי יד נעלמה מרתקת אותם למקום ופוקחת את עיניהם, בכדי לקלוט את המסר של הרפובליקה האסלאמית".

אחמדינג'אד היה הדמות הציבורית המרכזית שעמדה מאחורי פרויקט הגרעין האיראני. אל מול ביקורת וסנקציות, הכחיש הנשיא האיראני פעם אחר פעם כי ארצו מבקשת לפתח נשק גרעיני, אך הצהיר כי העשרת אורניום

בבחירות לנשיאות איראן שנערכו ביוני 2005 נרשמה הפתעה גדולה. ראש עיריית טהרן, מחמוד אחמדינג'אד, גבר בסיבוב השני על עלי אכבר רפסנג'אני, שכהן כנשיא בשנים 1989-1997. אחמדינג'אד, אז בן 49, אימץ במהלך מסע הבחירות גישה פופוליסטית. הוא הציג את עצמו כאיש פשוט והבטיח לשים את הרווחים מתעשיית הנפט "על השולחן", קרי, להשתמש בהם על מנת לסייע לעניים.

מורהו הרוחני של אחמדינג'אד, הנמנה על הזרם הרדיקלי באיראן, הוא האייתוללה מסבח יאזדי. בתפיסתו הדתית, מאמין יאזדי כי יש ליצור כאוס בעולם בכדי לזרז את בואו של המהדי, המשיח המוסלמי. יאזדי עודד צעירים איראניים רבים לצאת ללימודים גבוהים במערב. כך, במרוצת השנים, נוצרה באיראן אליטה משכילה של דוקטורים ופרופסורים בעלי השכלה מערבית הנאמנים לו. אחמדינג'אד אינו איש דת בעצמו, אך הוא שואב השראה מיאזדי, ומחויב למשנתו.

מכניסתו לשלטון, פעל אחמדינג'אד לבצר את מעמדו באמצעות מינויי מקורבים לתפקידי מפתח במדינה. הוא החליף את מושלי המחוזות באיראן באנשי שלומו, בעיקר מקרב יוצאי משמרות המהפכה, אליהן השתייך בעבר. הוא הרכיב את ממשלתו מצעירים משכילים הנאמנים לו וליאזדי, וביצע שינויים גם בקרב הסגל הדיפלומטי.

פעולות אלה עוררו התמרמרות בקרב האליטה הותיקה באיראן. ב-15 בדצמבר 2006, זכו אלו לניצחון חשוב מול המחנה הרדיקלי, כשניצחו בבחירות למועצת המומחים, הגוף המחליט על זהות המנהיג הרוחני של איראן.

למרות התחזקות הרדיקלים בשנים האחרונות, הרי שנכון ל-2008 הזרם השמרני הוא הדומיננטי ביותר באיראן. מובילים אותו המנהיג הרוחני העליון, עלי ח'מנאי והנשיא לשעבר רפסנג'אני, המכהן כיו"ר מועצת המומחים. השמרנים מעוניינים לשמר את הישגי המהפכה ואת שליטתם במוקדי הכוח

פוטין עם אחמדניג'אד בעת ביקורו בטהרן. צילום: הקרמלין

"מי שלא אתנו הוא נגדנו" וכן ההצהרה בדבר הצורך במעורבות אקטיבית להבאת דמוקרטיה למזרח, נתפסה כאיום ישיר. עליית מחירי הנפט בשנים האחרונות העשירה את קופתה של איראן ואפשרה לה לממן את הפעילות הפוליטית ברחבי המזרח התיכון. היעד הקורץ ביותר מבחינתה הייתה סוריה, אשר התמודדה עם לחץ בינלאומי בסוגיית לבנון. השתיים פעלו ביחד לחזק את מעמדם של הארגונים הפרו-איראניים בלבנון, בעיראק וברשות הפלשתינית, שם הם נאבקים במשטרים הפרו-אמריקניים המקומיים.

במסגרת המאבק במדינות הפרו-אמריקניות, פנו איראן וסוריה להדק את קשריהן עם מדינות אחרות בגוש הריכוזי. ברוב המקרים, הן התקבלו בזרועות פתוחות.

השחקנית חשובה בהקשר זה היא רוסיה, הפועלת לחזור למרכז העשייה העולמית. הקשר הרוסי לאיראן וסוריה הוא מורכב ומסועף. פרויקט הגרעין האיראני מתקיים במידה רבה בזכות טכנולוגיה רוסית. הכור בבושהר, כמו גם מתקנים אחרים המשתייכים לפרוייקט הגרעין, נבנה על ידי חברות רוסיות. רוסיה היא זו המספקת לאיראן דלק גרעיני ואף הציעה להעשיר אורניום עבור איראן, כפשרה לסכסוך בין איראן לגוש הדמוקרטי. רוסיה גם השתמשה בכוחה במועצת הביטחון, ביחד עם סין, בכדי למנוע הטלה של סנקציות על איראן, ובמקרים בהם לא הצליחה למנוע סנקציות, סייעה לרכיב [3, 4].

בשנתו הראשונה בתפקיד, ביצע פוטין מהלך דרמטי באשר ליחסים עם איראן, תוך שהוא נטל סיכון לפגיעה ביחסים עם ארה"ב. הסכם גור-צ'רנומירדין משנת 1995 קבע כי ארה"ב ורוסיה, שתי יצרניות הנשק הגדולות בעולם, לא תמכורנה נשק קונוונציונלי לאיראן. בנובמבר 2000 ביטל פוטין את מחויבותה של רוסיה להסכם. חודש לאחר מכן, ביקר שר ההגנה הרוסי, איגור סרגייב, בטהרן, ביקור ראשון מסוגו מאז מהפכת 1979. במהלך הביקור נחתמו חוזים לרכישת נשק בהיקף של שלושה מיליארד דולר.

באוקטובר 2004, עמד בכיר במשרד החוץ הרוסי על חשיבותה של איראן: "המדינה היחידה באזור המזרח התיכון אשר מגבירה את כוחה הכלכלי, טכנולוגי, מדעי וצבאי היא איראן. היא נהנית מאוכלוסייה משכילה, 11% מעתודות הנפט ו-18% מעתודות הגז, בעלת מיקום גיאוגרפי חשוב בעל מוצא לצירים יבשתיים וימיים, המחברים את אירופה ואסיה". ההערכה

בשנתו הראשונה בתפקיד, ביצע פוטין מהלך דרמטי באשר ליחסים עם איראן, תוך שהוא נטל סיכון לפגיעה ביחסים עם ארה"ב. הסכם גור-צ'רנומירדין משנת 1995 קבע כי ארה"ב ורוסיה לא תמכורנה נשק קונוונציונלי לאיראן. בנובמבר 2000 נסוג פוטין מההסכם.

וישראל, כמו בתמיכה שהעניקה סוריה במהלך מלחמת המפרץ הראשונה. אולם, מרגע שרוסיה החלה לרכוש מחדש מעמד בינלאומי, התקבלה התרחקותה של סוריה מהמערב בטבעיות. עסקאות נשק חדשות, כגון מכירת טילים לטווח בינוני נחתמו בין סוריה לרוסיה, ועוררו חשש וזעם בישראל. רוסיה, שחיפשה גישה מחדשת לים התיכון, לראשונה בעידן הפוסט קומוניסטי, מצאה בסוריה את הפתרון, באמצעות השקעה בשני נמלי ים סוריים, אשר יוכלו לארח כלי שיט רוסיים [5].

בעלות ברית נוספות בגוש הריכוזי

בעוד שרוסיה קיימה יחסים היסטוריים עם המזרח התיכון, שחקנית חדשה ובעלת עוצמה, ביקשה לעצמה דריסת רגל משל עצמה. המעצמה הסינית, אשר מאז סוף שנות ה-70 חווה צמיחה כלכלית דרמטית, מצאה במזרח התיכון אינטרסים רבים משלה. הצורך הסיני באספקה גדלה של משאבי טבע, נפגש עם החרם המערבי על איראן. איראן שנוקקה למזומנים ועמדה תחת לחץ של סנקציות, גילתה שוק עצום לסחורות שלה, ובעיקר לנפט. שורה של עסקאות ענק בין סין ואיראן נחתמו בשנים האחרונות – עסקה בהיקף של 70 מיליארד דולר באוקטובר 2004, עסקה של 100 מיליארד דולר מפברואר 2006 ועסקה גדולה לאספקת גז טבעי נוזלי (LNG) היו בין העסקאות הבולטות, שהציבו את היחסים עם איראן

הזו הפכה למרכיב חשוב במדיניות החוץ הרוסית. תוכניתה של רוסיה להקים קרטל עולמי של גז טבעי, התבססה לא מעט על ברית עם איראן, בעלת עתודות הגז הגדולות בעולם אחרי רוסיה עצמה.

ביטוי בולט אחר לחשיבות שייחסה רוסיה לאיראן, היה בצירופה של האחרונה כמשקיפה לארגון שיתוף הפעולה של שנחאי ב-2005, פלטפורמה מדינית-כלכלית-צבאית בה חברות רוסיה, סין ומספר רפובליקות סובייטיות לשעבר. מכנה משותף נוסף לרוסיה ולאיראן, הוא החשדנות ההיסטורית כלפי טורקיה, עוד מימי האימפריה העות'מאנית. איראן עצמה חוותה חיכוכים רבים בין האוכלוסיות דוברות הפרסית ובין האוכלוסיות דוברות הטורקית במרכז אסיה, וראתה בטורקיה יריבה היסטורית מאז ומעולם. תחת העיקרון של "אויבו של אויבי הוא ידידי", מצאו הרוסים והאיראנים שפה משותפת בהקשר זה.

היחסים ההיסטוריים בין ברה"מ לסוריה, אשר הפכו הדוקים עוד יותר לאחר חתימת הסכם השלום בין ישראל ומצרים, שמיעטה את מספר בנות הברית הפוטנציאליות של המעצמה הסובייטית במזרח התיכון, כללו חבילה גדולה של מענקים ומכירות נשק מצד הסובייטים בתמורה להשפעה פוליטית ולדריסת רגל. קריסת ברה"מ דחפה את הסורים באופן זמני, לנסות ולחמם את היחסים עם ארה"ב

אחמדינג'אד עם נשיא ונצואלה, הוגו צ'אבו. צילום: אייג'נסיה ברזיל

במקום גבוה בסדר העדיפויות הכלכלי והמדיני של סין.

מקור נוסף של תמיכה מצאו איראן וסוריה באמריקה הלטינית, במדינות "הציר הלטיני". העובדה כי איראן וונצואלה הן חברות בארגון אופ"ק ונחשבות לשתיים מיצרניות האנרגיה החשובות בעולם, סייעה למאמצי ההתקרבות בין שתי המדינות. במלחמת לבנון השנייה, היה זה צ'אבו שביקר את ישראל באופן חריף, ואף החזיר את השגריר שלו מישראל. מספר ימים לאחר תחילת המלחמה, הייתה ונצואלה למדינה השנייה בסך הכל, שזכתה למעמד של משקיפה בליגה הערבית. שבועיים לאחר מכן, ב-30 ביולי 2006, העניק אחמדינג'אד לצי'אבו את העיטור הגבוה ביותר של הרפובליקה האסלאמית של איראן עבור תמיכתה של ונצואלה בפרויקט הגרעין האיראני.

במלחמת לבנון השנייה, ביקר צ'אבו את ישראל והחזיר את השגריר שלו מישראל. מספר ימים לאחר תחילת המלחמה, הייתה ונצואלה למדינה השנייה בסה"כ, שזכתה למעמד של משקיפה בליגה הערבית.

"ציר הרשע" במזה"ת, אותו מובילות איראן וסוריה, נהנה מתמיכה גוברת של צעירים רבים ברחבי העולם המוסלמי, דתיים וחילוניים כאחד. אלו רואים בפעילות האיראנית-סורית אלטרנטיבה עדיפה על פני הקשרים הקרובים בין מדינות ערב הפרו-אמריקניות וארה"ב.

בשנים הקרובות, עם העמקת העימות בין מעצמות הגוש הדמוקרטי והגוש הריכוזי, יהפוך המאמץ האמריקני-אירופי להביא לסנקציות על איראן או סוריה, לקשה יותר ויותר. רבות מוטל על הכף מבחינת המדינות השונות במזה"ת, ולכן, ככל שהאופציה הדיפלומטית תהפוך לבלתי אפשרית, כך יגבר הסיכוי לעימות צבאי, בין איראן-סוריה וארגוני הטרור השונים מצד אחד, ובין ישראל או מדינות ערביות פרו-מערביות מן העבר השני.

הערות

1. "Iran says no truth to rumor of Khamenei death", Reuters, 05/01/2007
2. "Iran's Statement at IAEA Emergency Meeting", Mehr News Agency, 10/08/2005
3. Glenn Kesslet, "Iran Warned, but Russia, China Dissent on Action", Washington Post, 31/03/2006
4. "Russia, China Resist Proposed New Sanctions On Iran", RFE/RL, 10/03/2007
5. Vladimir Radyuhin, "Russia to build naval base in Syria", The Hindu, 05/06/2006

קוריה. תגובתה החריפה ונדירה של צפון קוריה לתקיפה הוסיפה למפלס החשדות. ככל הנראה, סוריה לא הייתה המדינה היחידה שנהנתה מסיוע מפון קוריאני. גם איראן, שביססה חלק גדול מתוכניתה הגרעינית על הסיוע הרוסי, נזקקה לכל העזרה שיכלה להשיג על מנת לעקוף הגבלות בינלאומיות. צפון קוריה, שעמדה לקראת פירוק תשתיות הגרעין שלה, מצאה באיראן לקוחה המסוגלת לשלם במטבע קשה ובמזומן. נוסף על מדינות אלו, הידקו איראן וסוריה את קשריהן עם בלארוס. איראן גם הייתה מעורבת במלחמת האזרחים בסומליה.

קואליציית הטרור

שלב המאבק האיראני-סורי הראשון היה בעל אופי של קרב בלימה, ובו ניסו שתי המדינות למנוע תקיפה אמריקנית בשטחן, או הגברה של הסנקציות כנגדן. לאור ההסתבכות האמריקנית הנמשכת בעיראק, פועלות איראן וסוריה ביחד עם גורמים נוספים בעולם, על מנת לערער את ההגמוניה האמריקנית גם באזורים אחרים. הפעילות הזו נעשית במישורים רבים – קמפיין איראני-ונצואליאני משותף באופ"ק להחלפת הדולר האמריקני ביורו האירופי במסחר בנפט העולמי, סיוע למדינות ולארגונים המתנגדים לאמריקנים, ניסיון להשגת מושב קבוע לבנות ברית במועצת הביטחון ומאבק על דעת הקהל העולמית.

בספטמבר 2006, הגיע אחמדינג'אד לביקור גומלין בוונצואלה. במהלכו, חתם עם צ'אבו על שורה של הסכמים להעמקת שיתוף הפעולה. ב-6 בינואר 2007 הקימו איראן וונצואלה קרן בהיקף של שני מיליארד דולר במטרה לתמוך במדינות אנטי-אמריקניות ובנובמבר 2007, במסגרת ביקורו של צ'אבו בטהרן, הרביעי במספר מאז עלייתו של אחמדינג'אד לשלטון, חתמו השניים על ארבעה הסכמים נוספים לשיתוף פעולה, הפעם בתחומי החינוך והכלכלה.

מנהיג נוסף שיצר קשרים טובים עם איראן היה נשיא ניקרגואה, דניאל אורטגה. אחמדינג'אד היה בין המנהיגים המעטים שנכחו בטקס ההכתרה של אורטגה לנשיא בתחילת 2007. אורטגה מצידו ביקר באיראן ביוני 2007 ושוב באוגוסט 2007, אז התחייבו איראן וונצואלה להקים נמל ימי חדש בניקרגואה. חודש לאחר מכן, נועד שר החוץ של ניקרגואה בטהרן ביחד עם שרי החוץ של סוריה וקובה. שם נדונו, על פי הערכות שונות, תוכנית להביא לבחירתה של איראן למועצת הביטחון.

צפון קוריה, אחת המדינות המובילות בעולם בתחום ייצור הטילים, העבירה ידע בתחום לאיראן וסוריה עוד בשנות ה-90. שתי המדינות המוסלמיות נעזרו בטכנולוגיה הזו על מנת לשדרג את תעשיית הטילים שלהן. כפי שהתברר כמה שנים לאחר מכן, שיתוף הידע בין פיונגיאנג לדמשק וטהרן לא הוגבל רק לתעשיית הטילים.

ב-6 בספטמבר 2007, תקף חיל האוויר הישראלי בסוריה. על פי פרסומים שונים, היעד היה כור גרעיני שהוקם בסיוע צפון

המועצה לשיתוף פעולה במפרץ

אלון לוי ויובל בוסתן

בשנים האחרונות אנו עדים למגמה מתרחבת של הסכמים אזוריים. כמעט בכל יבשת בעולם, כיום, פועלת או מתוכננת מסגרת כלכלית על-מדינית. בעולם המוסלמי, בולט מאז תחילת שנות ה-80 ארגון המאגד את שש המונרכיות המפרץ הפרסי. רבים צופים כי בעתיד הלא רחוק יתהדקו היחסים בין מדינות המפרץ הפרסי למדינות אפריקה, על בסיס קשרים כלכליים בין המסגרות האזוריות.

GCC-ה

לאור הקושי למצוא מכנה משותף בין מספר רב של צדדים, הסכמי שיתוף פעולה רב-לאומיים הם נדירים, ומרביתם נמצאים עדיין בשלב ההצהרתי או בשלבי תכנון מוקדם. באופן טבעי, המכנה המשותף לכל ההסכמים המתקדמים הוא איחוד על בסיס גיאוגרפי. כך, בכל יבשת מוצעת או קיימת כבר מסגרת רב-לאומית, שאמורה לקרב בין המדינות החברות בה, ולהטיב עם כולן

תהליך האינטגרציה הכלכלית החל במפרץ הפרסי ב-1981, אז הוקמה המועצה לשיתוף פעולה במפרץ (GCC – Gulf Cooperation Council), עך רקע החשש מערעור היציבות האזורית בעקבות מלחמת איראן-עיראק. שש המדינות החברות, ערב הסעודית, בחריין, כווייט, עומן, קטאר ואיחוד האמירויות הערביות, הינן מיצרניות הנפט והגו הטבעי הגדולות בעולם ותושביהן נהנים מרמת חיים גבוהה יותר משאר המדינות באזור. בכולן מתקיים שלטון מונרכי וסממנים תרבותיים משותפים. כל אלו הפכו את רעיון האינטגרציה הכלכלית המתקדמת בין המדינות למתבקש וטבעי.

מ-1983 אז הוקם אזור סחר חופשי בין המדינות, עלה היקף המסחר בין המדינות החברות מ-3 ל-20 מיליארד דולר בתחילת 2003. באותה שנה הוסכם על איחוד מכסים בין המדינות. ב-1 בינואר 2008 הוקם שוק משותף. על פי לוח הזמנים המוצע, תעבורנה שש מדינות הארגון למטבע משותף ב-2010. תוכנית להקמת בורסה משותפת נבחנת אף היא [3, 4].

התוצר הלאומי הגולמי של הכלכלה המשותפת הגיע בסוף 2006 ל-704 מיליארד דולר, שהינם כ-1.5% מהתוצר העולמי, זהה לתוצר של אוסטרליה, הכלכלה ה-15 בעולם באותה שנה. המדינה הדומיננטית, בארגון היא ערב הסעודית, האחראית על כמעט מחצית מהתוצר הכולל.

שש המדינות מיוודות עם ארה"ב, ושותפות למרבית עמדותיה לגבי האזור. כך, קראו חברות המועצה לנקוט בעמדה תקיפה נגד פרויקט הגרעין האיראני ותמכו בשינוי במדיניות האמריקנית בעיראק בינואר 2007 [5, 6].

התנגדות מדינות ה-GCC לתוכנית הגרעין האיראנית נובעת מהמציאות באזור. כבר היום, הן מוקפות בטילים גרעיניים – ישראל ממערב, פקיסטן והודו מצפון-מזרח, ונראה כי גם איראן חותרת להשיג את נשק יום הדין. בטהרן מנסים להרגיע

השישית והגבוהה ביותר, על פי התיאוריה של בלאסה, הינה אינטגרציה כלכלית מוחלטת. זו דורשת איחוד תקנות מוניטאריות, פסיקאליות, סוציאליות ואנטי-תנודתיות ומחייבת יצירת סמכות על-לאומית שהחלטותיה תחייב את כל המדינות החברות. למעשה, באיחוד זה מוותרות המדינות החברות על זכותן לקבל החלטות כלכליות באופן עצמאי.

היתרונות של שיתופי פעולה כלכליים הם רבים, ועל פי רוב מניבים רווחים לכל הצדדים. אין זה פלא איפה, שמספר הסכמי הסחר זינק בעשורים האחרונים בכלל ומאז הקמתו של ארגון הסחר העולמי, המקל על יצירת הסכמים בילאטרליים, בפרט. בשנים 1994-1948, בשנות פעילותו של הסכם גאט"ט, קודמו של ארגון הסחר העולמי, נחתמו 124 הסכמי סחר. מאז הוקם ארגון הסחר ב-1995 ועד 2007, נחתמו 240 הסכמי סחר נוספים [2].

במהלך השנים, התרחבו חלק מהסכמי הסחר הרב-לאומיים בין מדינות שכנות לכדי הסכמים "יבשתיים", כמו במקרה של ההסכמים באירופה ובצפון אמריקה. הסכם שיתוף כלכלי על פי רמתו בין אם מאפשר איחוד מכסים או איחוד כלכלי מוחלט, מאפשר מעבר חופשי של הון, כוח אדם, קניין ושירותים בהתאם לרמת ההסכם. לכן, סביר להניח כי הסכם "מתקדם" בין מדינות, יוביל במהלך הזמן להתקרבות תרבותית בין המדינות. שותפות כלכלית ותרבותית עשויה להביא גם לשותפות אינטרסים רחבה, ובמילים אחרות - איחוד פוליטי.

היתרונות הטמונים בחובה של התקרבות תרבותית ופוליטית ברורים, אך זו אינה אפשרית בכל מקום. במקומות רבים בעולם, מדינות שכנות נלחמו לאורך ההיסטוריה, והאפשרות של איחוד ביניהן אינה נראית ריאלית בעתיד הנראה לעין. שכנות אחרות נבדלות בשיטת המשטר שלהן ובאידיאולוגיה המאפיינת אותן. אלו עשויות לקיים קשרים כלכליים ביניהן, אך ספק אם תוכלנה להימצא קרקע משותפת להסכם מתקדם יותר שיגרוור, בין היתר, התקרבות תרבותית.

תיאורית האינטגרציה הכלכלית הוצגה לראשונה בשנות השישים של המאה העשרים, על ידי הכלכלן ההונגרי, בלה בלאסה. התיאוריה רואה את האינטגרציה הכלכלית הן כתהליך והן כמצב נתון. בלאסה הגדיר זאת כך: "כתהליך, הוא כולל צעדים לביטול אפליה בין יחידות כלכליות השייכות למדינות שונות; כמצב עניינים, הוא מיוצג על ידי העדרן של צורות אפליה בין כלכלות לאומיות" [1].

התיאוריה של בלאסה הציגה רמות שונות של אינטגרציה אזורית. הרמה הבסיסית ביותר היא הסכם סחר מועדף, המעניק מעמד מועדף למוצרים מסוימים ממדינות מסוימות. הסכמי סחר חופשי בין שתי מדינות או יותר מביאים לרמה גבוהה יותר של אינטגרציה. הסכמים אלו מובילים להסרת המכסים ומגבלות הכמות בין המדינות החברות. בנוסף, כל מדינה שומרת באופן עצמאי על מיסי מכס מול מדינות שאינן חברות בהסכם. מסגרת זו מאפשרת למדינות לתעדף שותפות סחר על פי הצורך, ללא תלות במיקום גיאוגרפי.

רמה שלישית לאינטגרציה כלכלית מושגת באמצעות איחוד מכסים. במסגרת זו, משוות המדינות את רמת המכסים ביניהן לשאר המדינות שאינן חברות בהסכם, ומאפשרות חופש תנועה של סחורות משותפות. מסגרת כזו תופיע בין שכנות גיאוגרפיות המבקשות להפיק תועלת חדידת משיתוף פעולה בין משקיהן.

רמה רביעית של אינטגרציה כלכלית, על פי התיאוריה של בלאסה, היא שוק משותף. במסגרת זו מוסרות בין החברות לא רק מגבלות הסחר, אלא גם הגבלות על תנועה של גורמי הייצור (משאבי קרקע, הון וכוח אדם).

הרמה החמישית, הגבוהה ביותר האפשרית בין מדינות עצמאיות, הינה איחוד כלכלי. זה, להבדיל משוק משותף, משלב את הסרת המגבלות על מוצרים וחופש תנועה, עם הסרת מחסומים אחרים שנותרו קיימים בין מדינות. מדינות החברות באיחוד כזה, מאמצות לרוב דרכון ומטבע משותפים. הרמה

את חששותיהן של חברות המועצה ואף הציעו לחלוק עימן ידע מפרויקט הגרעין [7].

למרות זאת, ערב הסעודית, שב-2005 הודיעה לסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית כי אינה רואה צורך בהקמת כור גרעיני בשטחה, הובילה כעבור שנה את מדינות ה-GCC להכרזה על פרויקט גרעיני אזרחי משותף [8, 9].

סמל המועצה לשיתוף פעולה במפרץ

מדינות ה-GCC מיוודות עם ארה"ב, ושותפות למרבית עמדותיה לגבי האזור. כך, קראו חברות המועצה לנקוט בעמדה תקיפה נגד פרויקט הגרעין האיראני ותמכו בשינוי במדיניות האמריקנית בעיראק בינואר 2007.

עד כמה תשפיע ה-GCC על התהליכים באזור, יקבעו היציבות האזורית ומחירי הנפט. שמירה על היציבות באזור תוביל לשגשוג אזורי. חוסר יציבות, העשוי להיגרם לדוגמה כתוצאה ממתקפה אמריקנית על איראן שתוביל למתקפה איראנית על יעדים אמריקנים במדינות החברות ב-GCC, עלול לפגוע בכלכלה, ולהקצין את האווירה ברחובות.

בכל האמור להתרחבות עתידית של המועצה, ההיצע מוגבל. מדינות הארגון חולקות קשרים תרבותיים הדוקים שאינם מתקיימים עם מי משכנותיהן האחרות. בינואר 2008 הביעה עיראק את רצונה להצטרף לארגון, אך חברות המועצה טרם גיבשו עמדה לגביה [10].

מי שככל הנראה תהיה החברה השביעית בארגון היא תימן, הבוחנת מזה זמן את

השלכות הרפורמות שיידרשו ממנה על מנת להצטרף לארגון [11]. העובדה כי רמת החיים במדינה נמוכה באופן משמעותי משאר המדינות החברות בארגון, צפויה להקשות על הצטרפותה. עם זאת, בינואר 2008 הכריז מזכ"ל ה-GCC כי תימן תצורף לארגון "בקרוב" [12].

מדינות אחרות שעשויות לשתף פעולה עם מדינות ה-GCC, בין אם על ידי הצטרפות למועצה ובין אם בחתימה על הסכמים בילאטרליים, הן מדינות העולם הערבי בכלל, והמדינות האפריקניות בפרט.

האיחוד האפריקני

מרבית מדינות אפריקה מתקדמות לכיוון אינטגרציה מלאה בהתאם ללוח זמנים מוגדר. כבר ב-1991 נחתמה אמנת אבוגיה, שייסדה את הקהילה האפריקנית הכלכלית, והציגה תוכנית מתאר בת שישה שלבים להקמת איחוד כלכלי ומוניטארי ביבשת. שני השלבים הראשונים – הקמת גושים אזוריים במקומות בהם טרם הוקמו כאלו ביבשת, וחיזוק הקשרים ביניהם, הושלמו ב-2007.

בשלב הבא, שאמור להסתיים עד 2017, יוקם איחוד מכסים בכל אחד מהגושים האזוריים. חלק מהמסגרות האזוריות הללו, דוגמת "הקהילה הכלכלית של מדינות מערב אפריקה", פועלות להידוק נוסף של האינטגרציה הכלכלית ביניהן, באמצעות שימוש במטבע ודרכון משותפים.

השלב הרביעי באינטגרציה הכלכלית-אפריקנית צפוי בשנת 2019 והוא יהיה אולי המכריע ביותר. במהלכו, יאוחדו כל הגושים האזוריים לכדי מסגרת יבשתית אחת של מכסים מאוחדים. היכולת להכפיף את כל מדינות היבשת למסגרת כלכלית אחת, תקבע במידה רבה את עתידו של האיחוד האפריקני. הצלחת שלב זה יגביר את הסיכויים להשלמת שני השלבים הנותרים – הקמת שוק אפריקני משותף עד 2023 ואיחוד כלכלי ומוניטארי עד 2028.

הליגה הערבית: בין אפריקה למפרץ הפרסי

ב-1 בינואר 2005 הקימה הליגה הערבית אזור סחר חופשי למדינות הארגון, בו חברות 17 מ-22 החברות בליגה. מסגרת זו נמצאת אמנם בחיתוליה, אך הקשר התרבותי והכלכלי בין חברות הליגה הערבית באפריקה - מצרים, אלג'יריה, לוב, סודן, טוניס, מאוריטניה, גיבוטי, סומליה ואיי קומורוס, שאחראיות ליותר משליש מהייצור ביבשת, לבין שאר

המדינות בליגה הערבית, צפוי להימשך גם לאחר שיהפוך האיחוד האפריקני ליחידה אחת.

בהקשר זה, עשויה הליגה הערבית להיות הבסיס להסכמי סחר עתידיים או אף לאינטגרציה רב-לאומית מתקדמת יותר, בין מדינות אפריקה למדינות המפרץ הפרסי.

הערות

1. B.A. Balassa, "The Theory of Economic Integration", R.D. Irwin, 1961

2. "Region Trade Agreements: facts and figures", World Trade Organization

3. "Gulf leaders launch joint market, commit to single currency plans", DPA, 04/12/2007

4. L. Roberts, "Experts call for GCC stock market", ArabianBusiness.com, 05/08/2007

5. Hassan M. Fattah, "Gulf States Join Call for Tougher Action Toward Tehran", New York Times, 01/02/2006

6. Thom Shanker, "Gulf Allies Support Goals of New U.S. Strategy in Iraq", New York Times, 17/01/2007

7. Barbara Bibbo, "Iran offers to share nuclear expertise with GCC states", gulfnews.com, 13/04/2007

8. William J. Broad and David E. Sanger, "With Eye on Iran, Rivals Also Want Nuclear Power", New York Times, 15/04/2007

9. Hassan M. Fattah, "Arab Nations Plan to Start Joint Nuclear Energy Program", New York Times, 11/12/2006

10. "Iraq Seeks To Join GCC", Al-Sharq Al-Awsat, 14/01/2008

11. "Yemen hopeful to join GCC in 2016", Yemen Times, 19/12/2005

12. "Yemen to join the GCC soon-Al-Attiyah", almotamar.net, 14/01/2008

באוירה נינוחה

בתפזורת 44 מדינות מוסלמיות. שמותיהן יכולות להופיע במאוזן, במאונך או באלכסון, מימין לשמאל או להיפך

רשימת המדינות

מאוריטניה	אזובקיסטן
מאלי	אזרבייג'אן
מלזיה	איחוד האמירויות
מצרים	אינדונזיה
מרוקו	איראן
ניגריה	אלג'יריה
ניז'ר	אפגניסטן
סודן	ברוניי
סומליה	בחריין
סוריה	בנגלדש
סיירה לאונה	גיבוטי
סנגל	גינאה
עומן	גמביה
עיראק	האיים המלדיביים
ערב הסעודית	טג'יקיסטן
פקיסטן	טוניסיה
ציאד	טורקיה
קומורוס	טורקמניסטן
קזחסטן	ירדן
קטאר	כווית
קירגיזסטן	לבנון
תימן	לוב

ב	ר	ו	נ	ו	י	י	י	י	ס	ל	ט	ג	י	ק	י	ס	ט	נ	נ	א
ס	נ	ד	ר	י	צ	א	ד	ה	ו	מ	ס	ו	מ	ל	י	ה	י	ר	ר	ר
א	פ	ג	נ	ו	י	ס	ט	נ	א	ר	י	א	ח	ס	ט	נ	נ	ג	ר	
ז	ל	א	ל	ג	נ	ס	ד	י	ק	א	ט	ו	א	ב	ד	ט	ר	ט	ט	
ר	ו	ג	א	ד	ג	ל	ל	י	מ	י	ו	א	ר	ו	ר	א	י	ו	ו	
ב	ב	ע	י	ע	ש	ד	ק	מ	נ	ח	ו	ו	נ	י	נ	ג	ה	נ	נ	
י	נ	ו	י	ר	ח	ב	י	ה	י	ו	ק	ז	ל	ש	ט	י	ש	י	ש	
י	נ	ר	ת	ב	י	ס	ר	מ	ס	ד	י	ב	ק	מ	ס	מ	ה	ס	ס	
ג	ט	א	י	ה	ו	ה	ג	ל	ט	ה	ה	ק	ג	א	ח	א	י	י	י	
א	ס	ק	מ	ק	ס	ק	ר	י	ד	נ	א	צ	י	מ	ל	ז	ה	ז	ה	
נ	י	ע	נ	ע	ו	ה	ז	י	צ	מ	ת	ס	ב	י	ק	ס	ל	ז	ז	
ה	ק	ו	מ	ו	ר	ו	ס	ב	ע	י	נ	ט	י	פ	ד	ט	מ	מ	מ	
י	פ	מ	א	ד	מ	ה	ט	י	מ	ר	ז	נ	ה	כ	נ	פ	א	צ	צ	
ר	ו	נ	ג	י	מ	נ	ו	נ	י	ע	ו	ד	פ	ו	פ	י	ס	ז	ר	
ו	א	ב	א	ת	ס	ט	ט	נ	מ	פ	י	ס	ו	ד	נ	ז	ט	מ	י	
ס	י	י	ר	ה	ל	א	ו	נ	ה	ו	י	ד	נ	ל	ר	נ	ל	מ	מ	
ס	ר	ג	י	ב	ו	ט	י	ל	מ	ת	פ	ז	ד	ל	ב	נ	ו	נ	נ	

הפתרון לתפזורת יפורסם בגיליון הבא

פתרון לתפזורת ינואר 2008

א	י	ו	ו	ה	ט	ו	ק	ד	נ	ו	פ	צ	א	י	ס	נ	ט	ק	ק
י	ר	ו	מ	ק	מ	ה	נ	י	ל	ו	ר	ק	מ	ו	ר	ד	ו	ו	ו
י	פ	י	ס	י	ס	י	מ	ת	פ	ד	ק	א	י	ו	ה	ר	ל	מ	מ
ד	נ	ס	ז	י	ש	י	מ	י	נ	ט	ז	ש	י	ו	ו	א	י	י	י
ה	ס	ק	א	ז	י	ד	ת	ס	נ	ו	י	ג	מ	א	ד	ו	נ	ו	ו
ו	י	ו	ו	נ	ר	ג	ו	ק	ר	נ	ר	ד	י	נ	א	ו	ס	ס	ס
ד	ל	נ	ר	י	י	ה	ג	נ	י	ג	ו	ק	ז	ה	ב	י	ר	ו	ו
ר	ב	ס	ג	א	ו	נ	ר	ו	ט	ג	ו	י	ט	נ	א	י	א	ט	ט
ו	נ	י	ו	מ	ט	ב	ו	י	ט	א	ו	י	ד	ד	ל	ל	ה	ה	ה
ל	י	נ	ו	כ	נ	ו	נ	פ	ה	נ	י	ו	ו	ש	ה	נ	ב	ב	ק
ו	ה	ג	א	ה	ס	ו	ל	ר	ה	ד	י	ר	ו	ל	פ	ד	מ	ה	ה
ק	נ	ז	ס	ל	י	מ	ע	ר	ב	ו	י	ר	ג	י	נ	י	ה	ר	ר
א	ו	ה	י	ו	ק	ל	נ	ד	ר	ה	מ	ו	ה	ל	ק	ו	א	א	א
ט	נ	ו	מ	ר	ו	ב	ע	ק	ל	י	פ	ו	ר	נ	י	ה	ק	י	י
ד	מ	ה	נ	י	י	ל	ו	ר	ק	נ	ו	פ	צ	ק	מ	י	ק	ל	ל
ה	י	נ	י	ג	ר	י	ו	ו	א	י	ו	מ	י	נ	ג	כ	מ	י	י
א	ל	ס	ק	ה	ק	ס	ר	ב	נ	ו	י	ו	ה	מ	פ	ש	י	ר	נ
ה	נ	א	י	ד	נ	י	א	ק	י	ק	מ	ס	צ	ו	ס	ט	ס	ו	ו
א	ק	ו	נ	ט	י	ק	ט	י	ר	מ	ד	נ	ל	י	ר	מ	ל	י	י